
АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

РАХМАН Махбубур Сидикович, кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

МАНГУШЕВ Дмитро Валерійович, кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

В умовах ринку, який супроводжується різноманітними ризиками, зростає роль страхування як важливого засобу захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб. Ринок страхових послуг – один з необхідних елементів ринкової інфраструктури що тісно пов'язаний з ринком засобів виробництва, споживчих товарів, ринком капіталу і цінних паперів, праці і робочої сили. Тому розвиток страхового ринку в Україні є нагальною потребою, зумовленою зростанням рівня невизначеності та ризиковості економічних, політичних, соціальних та економічних процесів, а необхідності побудови адекватної системи страхування, яка б стала надійним захистом для юридичних і фізичних осіб від матеріальних втрат.

На сьогоднішній момент, йде успішне становлення страхового ринку в Україні проте, існує ряд проблем, пов'язаних з низьким рівнем доходів у суспільстві, низьким рівнем інформованості про стан і можливості страхового ринку, невисокою мірою довіри населення до страхування, недосконалість не тільки власне страхового, а й в цілому законодавства тощо. Погіршення законодавчих умов для реалізації конституційних прав громадян України на недержавне пенсійне забезпечення знижує інституційні можливості фінансових установ. Серед 88 країн світу, за якими формується страхова статистика, Україна посідає: 49-те місце за збором страхових премій; 58-ме місце за часткою страхових премій у валовому внутрішньому продукті; 74-те місце за розміром страхових премій на душу населення [1, с. 42]. Ці показники є мізерними, особливо враховуючи географічне місце розташування нашої країни, чисельність її населення та економічні можливості.

Значний внесок у дослідженні страхування в сфері економіки належить працям А. П. Архіпова, В.Д. Базилевича, О.Д. Василика, О.Д. Вовчака, А.А. Гвозденка, К. А. Граве, О.Д. Заруби, М.С. Клапківа, Ф.В. Коньшина, Л.І. Рейтмана, С.С. Осадця та ін.

Страховий ринок України, долаючи наслідки фінансової кризи 2008 р. на кінець 2013 р., формувався в умовах поступового підвищення базових макроекономічних показників, зростання валового внутрішнього продукту, низьких темпів інфляції, стабільності національної валюти, що дало змогу забезпечити динамічний його розвиток. При зменшенні страхових компаній за три роки на 32 одиниці обсяг реалізованого страхового продукту зріс на 5162,7 млн. грн в 1,4 рази з 12374,9 до 17537,6 млн. грн; прибутки від фінансової діяльності страхових компаній України зросли в 2,7 рази, сальдо фінансової діяльності – додатне і зросло з 1677,8 в 2010 р. до 5916,0 млн. грн. в 2012 р.; чистий прибуток фінансової

діяльності в 2012 р. мають 70,6 % страховиків проти 62,4 % в 2010 р., незважаючи на високий рівень конкуренції (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Показники розвитку страхового ринку України за 2010–2012 рр.
(розроблено авторами за джерелом [2])

Показник	Роки		
	2010	2011	2012
Кількість компаній, один.	470	428	438
Зайнятість працівників, тис. осіб	47,5	41,5	32,3
Реалізована продукція, млн. грн	12374,9	14086,0	17537,6
Прибутковість страхового ринку, млн. грн	2787,0	4660,4	6415,6
Частка прибуткових компаній, %	64,7	71,4	73,3
Чистий прибуток, млн. грн	1172,8	3652,3	5156,3
Операційна рентабельність, в %	5,5	16,5	37,2
Рентабельність всієї діяльності страхового ринку, в %	3,6	10,8	18,0

Ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків: загальна кількість страхових компаній станом на 30.09.2013 р. склала 411 компанія, з яких 64 – СК «life» (страхові компанії, що здійснюють страхування життя), 384 – СК «non-life» (страхові компанії, що здійснюють страхування видів, інших, ніж страхування життя) (проти 398 компаній на 30.09.2005 р., з яких 50 – СК «life» та 348 – СК «non-life») (рис. 1) [3].

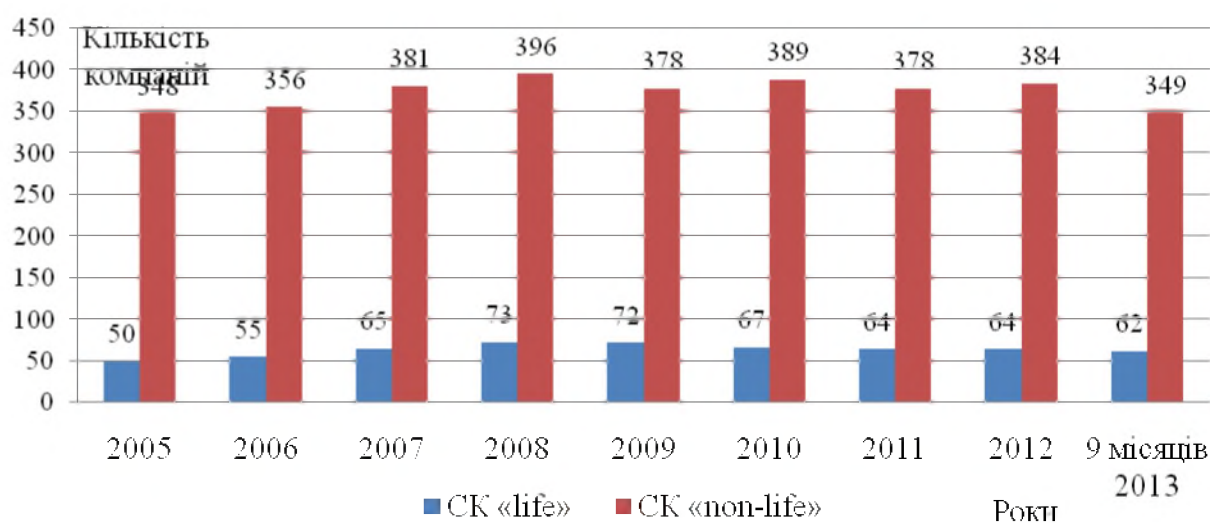

Рис. 1. Зміна кількості страхових компаній за 2005 – 9 місяців 2013 рр.
(Розроблено авторами за джерелом [3])

Станом на 15 жовтня 2013 року в Україні зареєстровано 798 суб'єктів господарювання, у тому числі 756 фізичних особи-підприємців і 46 юридичних осіб, проти 452 фізичних особи-підприємця і 24 юридичних особи в 2011 році [4]. Станом на 30.09.2013 обсяг загальних активів страховиків становив 65 804,9 млн грн, що на 25,7% більше в порівнянні з відповідним показником станом на 30.09.2012. Обсяги загальних активів страхового ринку України за період 2003–2012 рр. зросли в 5,4 разів, з 10457,4 до 56224,7 млн. грн. [5]. Щорічні високі темпи росту спостерігалися в 2004 р. (майже в 2 рази) та 2007–2008 рр. на рівні 134,3 та 130,2 % відповідно. В 2012 р. приріст активів страхового ринку України становив 16,8 % з абсолютним приростом в 8102 млн. грн.

Страховим компаніям не вдалося вийти на докризовий рівень страхових премій та виплат. Валові страхові премії, отримані страховиками при страхуванні та перестраховуванні ризиків від страхувальників та перестраховальників за 9 місяців 2013 року, становили 21365,0 млн. грн, з них: 7421,9 млн грн (34,7%) – що надійшли від фізичних осіб; 13943,1 млн. грн (65,3%) – що надійшли від юридичних осіб. (рис. 2) [5].

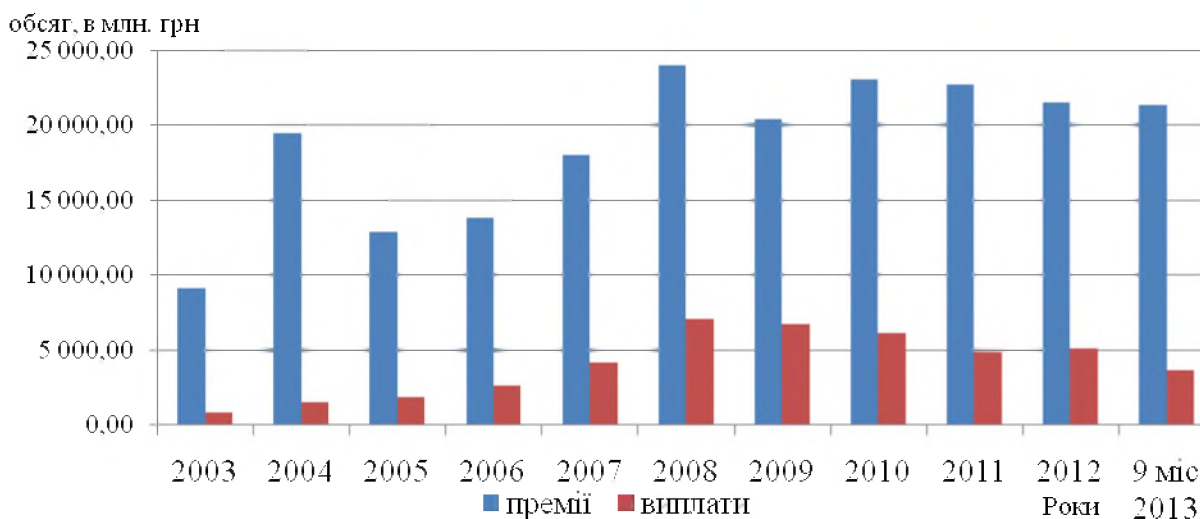

Рис. 2. Динаміка валових премій та валових страхових виплат страховими компаніями України за 2003–9 місяців 2013 рр. (Розроблено авторами за джерелом [5])

Зарубіжні компанії виявляють зростаючий інтерес до України, іноземні інвестиції в українські страхові компанії складають більше 600 млн. дол. (близько третини українських страховиків). Іноземні інвестори приносять бізнес-практику і досвід більш високого рівня на ринок з низькою прозорістю. Фактично на страховому ринку основну долю страхових премій – 99,4 % акумулюють 200 СК «non-life» (57,3 % всіх СК «non-life») і 98,2 % – 20 СК «Life» (32,3% всіх СК «Life») [5].

Розмір валових страхових виплат за 9 місяців 2013 року становив 3622,1 млн грн, у тому числі з видів страхування, інших, ніж страхування життя – 3530,7 млн грн (або 97,5 %), зі страхування життя – 91,4 млн грн (або 2,5 %). Обсяг чистих страхових виплат за 9 місяців 2013 року становив 3555,0 млн грн та зменшився порівняно з аналогічним періодом 2012 року на 7,4 % [5].

Зміни індексів сезонних коливань активів, премій та виплат страхового ринку України за 2011–2012 рр. представлені на рис. 3, з якого видно, що сезонні коливання за активами балансу незначні проти Індексів сезонних коливань валових страхових премій та виплат протягом року.

Відношення населення до страхування супроводжується підвищенням платоспроможності населення, розвитком кредитних стосунків, розробкою нових страхових продуктів, серед популярних видів, по яких здійснюється найбільша кількість виплат, на людину: КАСКО, медичне страхування і ОСАГО.

У структурі страхових премій за мінусом частки страхових премій, сплачених перестраховикам-резидентам, за видами страхування станом на 30.09.2013 найбільша питома вага належить: автостраховуванню (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 4541,5 млн грн (або 27%) проти 4480,8 млн грн (або 30%) на 30.09.2012; страхування майна 1920,3 млн грн (12%) проти 1975,0 млн. грн (або 13%) на 30.09.2012; страхування життя – 1703,7 млн грн (або 11%) проти 1219,1 млн грн (або 8%); страхування фінансових ризиків – 1844,5 млн грн (або 11%) проти 1478,5 млн грн (або 10%); страхування від вогневих ризиків – 1280,1 млн грн (або 8%)

проти 1344,1 млн грн (або 9%); медичне страхування – 1031,8 млн грн (або 6%) проти 930,5 млн грн (або 6%) [5].

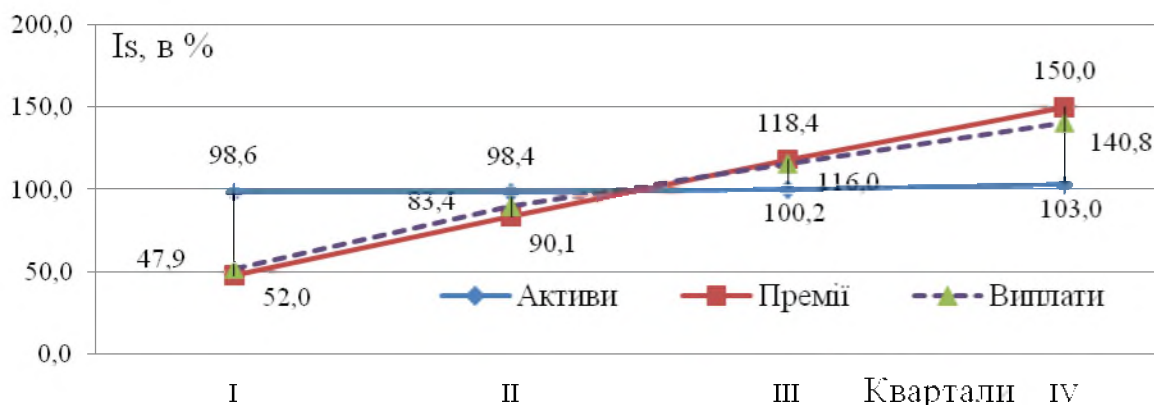

Рис. 3. Зміни індексу сезонних коливань по кварталам 2011-2012 рр., в % (розроблено авторами)

У структурі чистих страхових виплат за станом на 30.09.2013 року найбільша питома вага страхових виплат доводиться на: автостраховання (КАСКО, ОСАГО, «Зелена карта») – 1883,6 млн. грн. (52 %) проти 1871,4 млн. грн. (50 %) в 2012 р.; медичного страхування (безперервне страхування здоров'я) – 732,8 млн. грн. (21 %) проти 653,1 млн. грн. (17 %) в 2012 р.; страхування фінансових ризиків – 285,8 млн. грн. (8 %) проти 394,3 млн. грн. (10 %) (рис. 4.) [5]. Найменш привабливим для українських громадян є страхування домашнього майна – 106,9 млн. грн.; страхування життя – 91,4 млн. грн. та інших.

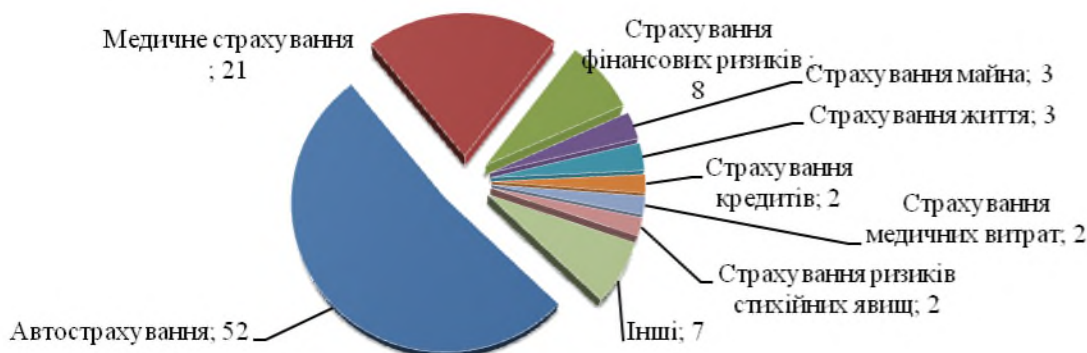

Рис. 4. Структура страхових виплат за видами за 9 місяців 2013 р., в % (розроблено авторами за джерелом [5])

Серед чинників, що впливають на популярність послуг страхування є: рівень доходу населення, освіта й вік, які безпосередньо пов'язані з доходом, чутливість споживачів до ризиків, споживчу оцінку страхування як ефективного способу боротьби з небезпеками і фінансові можливості споживачів (готовність і здатність платити за страхування). Інші чинники в основному залежать від економічного розвитку країни.

За договорами перестраховання ризиків за 2012 рік українські страховики (цеденти, перестраховальники) сплатили страхових премій на суму 2552,8 млн. грн., проти 5906,2 млн. грн в 2011 р., з яких: перестраховикам-нерезидентам – 1292,0 млн. грн. (за 2011 р. – 1182,7 млн. грн); перестраховикам-резидентам – 1230,8 млн. грн (за 2011 р. – 4723,5 млн. грн).

Загальна сума страхових виплат, компенсованих перестраховиками, становила 537,8 млн. грн. проти 731,6 млн. грн за 2011 р., в тому числі: перестраховиками-нерезидентами –

356,7 млн. грн. проти 566,8 млн. грн. за 2011 р.; перестраховиками-резидентами – 181,1 млн. грн. проти 164,8 млн. грн за 2011 р. [5].

У 2012 році вперше за останні кілька років істотно змінилося співвідношення між внутрішнім та зовнішнім вихідним перестраховуванням: за рахунок різкого зменшення обсягів перестраховування з 10745,2 млн. грн. до 2552,8 млн. грн. з резидентами таке співвідношення у 2012 р. склало 48,2% проти 80 % у 2011 році та 90,8 % в 2010 р. Від загальної суми сплачених часток страхових премій на перестраховування нерезидентам (1346,2 млн. грн) найбільше сплачено до Російської Федерації – 22 % (або 228,9 млн. грн), Російської Федерації – 40% (або 552,1 млн. грн), Німеччини – 17% (або 226,4 млн. грн) та Швейцарії – 10% (або 138,0 млн. грн) [5].

Низький рівень якості врегулювання страхових випадків за 9 місяців 2013 мають 13 страховиків: ВЕЛТА, СТЗДВ Гарантія, Еталон, Інтер-Поліс, НАСТА, НОВА, Оранта, Остра, Страховий капітал, Україна, Український страховий дім, УТІСО, Харківська муніципальна страхова компанія. Найбільша кількість скарг від страхувальників і потерпілих за 9 місяців 2013 було отримано на 14 страхові компанії, серед яких (за алф.): АСКА, СТЗДВ Гарантія, Днепринмед, Еталон, Інтер-Поліс, Мега-Гарант, Оранта-Лугань, Оранта, страховий капітал, Україна, Український страховий дім, Укргазпромполіс і УТІСО, крім цього 4 страховика надали недостатньо даних для аналізу [3].

Прогноз валових премій та валових виплат з застосуванням моделі лінійного прогнозу показує що до 2015 р валові премії перевищать 27,5 млрд грн, а валові виплати зростуть до 7,5 млрд грн (рис. 5).

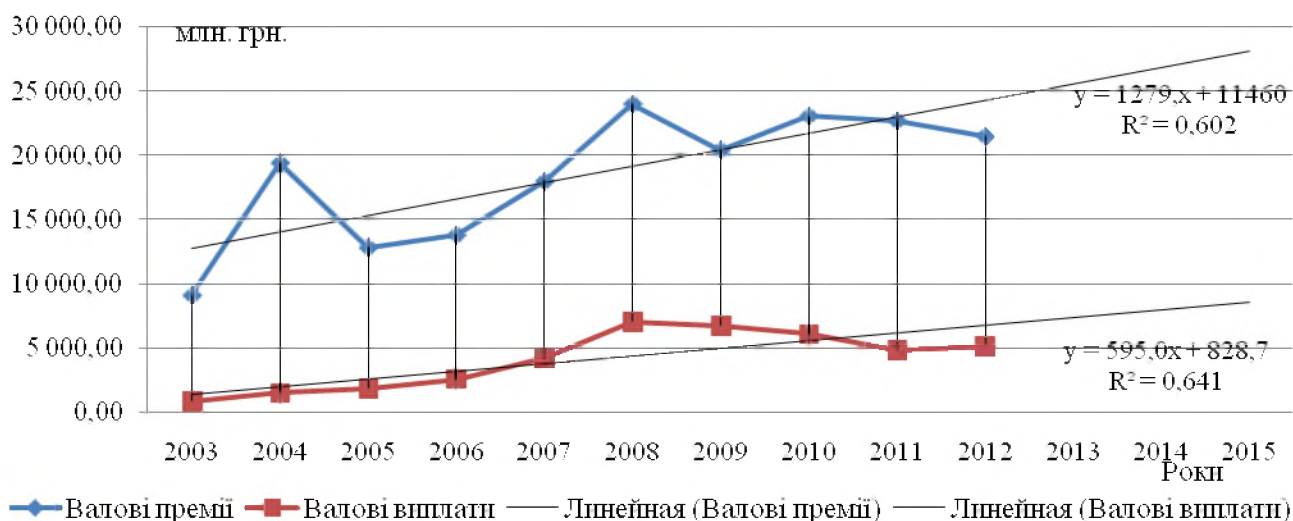

Рис. 5. Прогноз валових страхових премій та валових страхових виплат страхового ринку України до 2015 р., в млн. грн.

Активи страхового ринку України в 2013 р очікуються на рівні 59538,5 млн грн., а до 2015 р досягнуть 68232,4 млн. грн, GAP-аналіз прогнозованих значень обсягу активів страхового ринку країни на базі множинної лінійної регресивної моделі представлено на рис. 6.

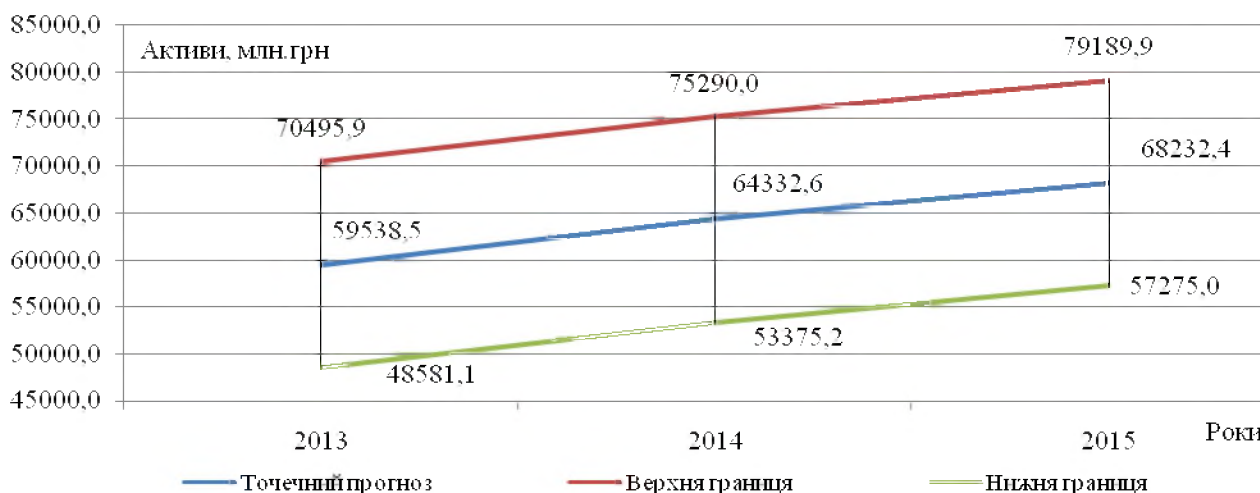

Рис. 6. GAP-аналіз розривів прогнозних значень розвитку страхового ринку України на 2013–2015 рр. (розроблено авторами)

Перспективи розвитку страхового ринку України можливі за умов:

– Реформування українського законодавства щодо використання досвіду європейських країн з високорозвиненою страховою індустрією.

– Прийняття нової редакції законів «Про страхування» [7] та «Про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя»; розробка та ініціювання прийняття проекту закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування», внесення змін до «Податкового кодексу України» та ін.

– Підвищення стійкості фінансового ринку, розвитку затребуваних споживачем страхових послуг, підвищення технологій надання страхових послуг та їх якості, формування ефективної інфраструктури страхового ринку.

– Інформаційної відкритості учасників ринку страхових послуг, дотриманню принципів добросовісної бізнес-конкуренції та етики.

– Ефективну систему корпоративного управління, ефективної системи звітності, документації і професійної кваліфікації співробітників.

– Стандартизації форм і методів контролю та нагляду, підвищення вимог до якості і структури капіталу страховика, організації системи внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту; регулярного моніторингу, переходу на електронний документообіг, використання електронних страхових полісів, електронного підпису та ін.

– Зміни в частині пенсійного страхування з довічними виплатами, медичного страхування з виплатою лікарняним установам; не включення до бази оподаткування доходів фізичних осіб страхових платежів за договорами особистого групового страхування; звільнення роботодавців від нарахування єдиного соціального внеску за договорами страхування життя.

– Усунення подвійного оподаткування фізосіб за довгостроковими договорами страхування життя.

– Затвердження стратегії управління ризиками: андеррайтерських, ринковими, операційними ризиками і ризиками дефолту контрагента.

Отже, без підтримки держави та ефективного впливу основних інструментів регуляторної політики на розвиток ринку страхових послуг з метою нарощення інвестиційного потенціалу, виконання соціальної функції через призму розвитку страхування життя не можливе [8].

Список використаної літератури.

1. Страховий ринок України в умовах фінансової глобалізації : збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (10–12 жовтня 2012 р., м. Київ). – К. : КНЕУ, 2012. – 274, с.
2. Статистичний щорічник України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Статистика страхового ринку України Фориншурер – журнал о страховании [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://forinsurer.com/stat>
4. Актуальні проблеми стабілізації соціально-економічного розвитку в сучасних умовах. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених (19-20 квітня 2013 року) / Відп. ред. О.І. Давидов. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013 – 388 с.
5. Підсумки діяльності страхових компаній Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/KonsolidovOgl>
6. Ліга страхових організацій України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainsur.com/our-news/40384>
7. Про страхування Закон України № 86/96-ВР від 07.03.96 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
8. Русул Л.В. Особенности развития страхового рынка Украины и задачи государственного регулирования в посткризисный период // Региональная экономика и управление: электронный научный журнал. – 2013. – № 1 (33).

УДК 368.025.4:336.748.8 (045)

В статті дана характеристика діяльності страхових компаній на ринку України, проведено вертикальний та горизонтальний аналіз страхового ринку та основних видів страхування. Побудовано прогноз розвитку ринку та наведені рекомендації щодо вдосконалення страхової діяльності України.

Ключові слова: страхування, ринок, активи, премії, виплати, перестраховання, аналіз, сезонні коливання, прозорість, прогноз

В статье дана характеристика деятельности страховых компаний на рынке Украины, проведены вертикальный и горизонтальный анализ страхового рынка и основных видов страхования. Построен прогноз развития рынка и приведены рекомендации по совершенствованию страховой деятельности Украины.

Ключевые слова: страхование, рынок, активы, премии, выплаты, перестрахование, анализ, сезонные колебания, прозрачность, прогноз.

The paper presents the characteristics of the activities of insurance companies in the market of Ukraine, performed the vertical and horizontal analysis of the insurance market and the main types of insurance. Constructed forecast of market development and contains recommendations for improving insurance business in Ukraine.

Keywords: insurance, market assets, premiums, payments, reinsurance, analysis, seasonal fluctuations, transparency, forecast.

Надійшла до редколегії 17.10.2013 р.